

טוראי ישראל (מונדק) הורן ז"ל

בן ציפורה ויחיאל-מיכאל

נולד בווינה, אוסטריה

בתאריך כ"ו בטבת תרע"ה, 12/1/1915

התגורר בירושלים

שרת בחיל הרגלים

נפל בעת מילוי תפקידו בשרותו

כ"ז באדר ב' תש"ח, 7/4/1948

נקבר בהר הרצל

אזור: א חלקה: 2 שורה: 10 קבר: 1

הותיר אחריו הורים, אישה ובן

בן 33 בנופלו

קורות חיים

בנם-יחידים של ציפורה ויחיאל-מיכאל, נולד ביום כ"ו בטבת תרע"ה (12.1.1915) בווינה, בירת אוסטריה, אך מקום-מגוריו היה בעיר קראקא, פולין. נצר למשפחת רבנים ותורנים מפורסמים מפלורנץ. בית הוריו היה בית אמיד, ספוג תרבות יהודית ציונית והשכלה. למד בבית-ספר עברי תיכון בקראקא והצטיין בלימודים. בשנת 1935 עלה עם הוריו ארצה והמשיך את לימודיו באוניברסיטה העברית בירושלים במחלקה למדעי-היהדות. בעודו תלמיד באוניברסיטה התמסר לפעולה תרבותית בקרב "הנוער העובד". בימי מהומות-הדמים בשנת תרצ"ו היה מנאמני ה"הגנה" ומאז לא עזבה. בשנת 1936 שימש כנוטר ובשנת 1939 השתתף בקורס מ"כים בקרית ענבים. משסיים את לימודיו באוניברסיטה וקיבל תואר מוסמך למדעי-היהדות כיהן כמורה בבית-הספר הריאלי בחיפה ובגימנסיה "רחביה" בירושלים. בעבודת ההוראה ראה ייעוד קדוש, כפי

ארגון יד לבנים
סניף ירושלים

עיריית
ירושלים

שמעידים עליו חבריו בעבודה, ולה התמסר כל ימי חייו. היה בר-אוריין ובר-דעת, איש הספר, אוהב ספר ומסור ביותר לעבודתו ולחניכיו. בשל סגולותיו אלה נתחבב על הכל. סיפוק רב מצא בעבודתו כמרצה בסמינריון של מדריכים לפליטי קפריסין.

עם פרוץ מלחמת-העצמאות התנדב ומילא תפקידים שונים ב"הגנה" בלילות - ואילו ביום הוסיף לעסוק בהוראה. ישראל-משה נפצע בהגנה על בית וגן בירושלים ומת מפצעיו ביום כ"ז באדר ב' תש"ח (7.4.1948). נקבר בסנהדריה בירושלים. בן 33 היה במותו. הניח אישה, ילד בן שש והורים.

השאיר עבודות רבות במחקר הספרות ובמדעי-היהדות.

ביום כ"ט בניסן תשי"ב (24.4.1952) הועבר למנוחת-עולמים בבית-הקברות הצבאי בהר-הרצל בירושלים.

על חקר ינאי

כספרים החיצוניים כן עומדים גם הפיוטים הראשונים כחולית-ביניים מקשרת תקופות.

הספרים החיצוניים ביצרו להם עמדה בין תקופת התנ"ך ובין תקופת המשנה, והרי הם משמשים היום אחד המקורות הנאמנים ביותר להכרתה ולהחיאנה של אותה תקופה. דרכם אתה עובר מן המקרא אל התורה שבעל-פה, וטועם בהם מטבעה ואפיינה של היצירה באותם הימים. מתוכם משתקפים החיים המדיניים של ישראל בימי הבית השני, והדם של היחסים הפנימיים התוססים והמלאים ניגודים להם אף הוא נשמע, ומהם אתה למד כיצד נהגו למעשה בכמה ענינים.

ומקומם של הפיוטים הראשונים הוא בין תקופת התלמוד ובין תקופת הגאונים. ואף כי אין בכוחם לפזר צלליה של אותה תקופה, מכל מקום הרי הם משמשים עזר וסיוע להכרת הדברים. ואם גם אין בהם כדי להחיות את ההיסטוריה המדינית, שכן זו היתה נעדרת במידה מרובה כשהעם היה נטול עצמאות, עם כל זאת הם "מכתיבים" את ידיעותינו בתולדות הרוח של אותם הימים, כי הם ממשיכים לטוות את חוט-האגדה ומוסיפים נדבך לחומת-ההלכה ומוככים ומטפחים את הרגש הדתי.

ותיתי ליה למר מנחם זולאי, שזיכנו והוציא לאור את "פיוטי ינאי מלוקטים מתוך כתבי הגניזה ומקורות אחרים", שכן דומה מפעל זה לגילוי של נחל הבא להשקות את ארץ החיים הנשכחים. אמנם לא כל הפיוטים בספר זה רואים אור בפעם הראשונה, אך רובם טרם פורסם. עד סוף המאה הקודמת היתה ידועה רק הקרובה "אוני פטרי רחמתי", ואחד מקטעיה — הלא הוא "אז רוב נסים" — נתפרסם כפיוט בפני עצמו ולא נודע כי מן הקרובה הוא, ורק אחרי גילוי הגניזה אפשר היה להוסיף על שני הפיוטים הללו שאינם אלא אחד.

הפירסומים באו כמעט בזה אחר זה: בסוף המאה הקודמת פירסם לויס שני קטעים, שאף הוא עצמו לא ידע כי לינאי הם. בשנת 1900 פרסמו שני החוקרים בורקט (F.C. Burkitt) וטילור (Ch. Taylor) את ספרם Hebrew-Greek Cairo Geniza Palimpsests מבלי שידעו מהו הכתב העברי שעל גבי תרגומו של עקילס היווני. בשנת 1901 פירסם וורטהיימר שני פיוטים המיוחסים ליינאי בגנוי ירושלים (II י"ח ב'), בשנת 1903 מצא פוזנסקי רשימת-ספרים, בה מופיע חזאנה ינאי (כלומר: חזנות ינאי) כספר מיוחד, ובשנת 1910 מצא דאוידזאן (דוידסון) קטעי-גניזה ובהם ציטטות וראשי-שירים מתוך "מחזור ינאי" — ומתוך כך הוכחה מציאותו של ספר פיוטי גדול של ינאי. דוידסון פירסם את כל אלה במחזור ינאי שלו בשנת תרע"ט. ומני אז יצא מחקר ינאי למרחב. נטפלו לו חוקרים כמו קאהלי (P. Kahle) ובית-מדרשו, ואף דוידסון לא הניח ידו. בשנת 1927 פירסם קאהלי בספרו Masoreten des Westens I, שני קטעים שכבר נתפרסמו כאנונימיים והכיר כי לינאי הם. עוד מצא קאהלי כמה קטעי-גניזה בקמברידג' (אוסף טיילור

שכטר) ובלינגרד (אוסף אנטונין), שאף הם הכילו קרובות לינאי, ובחלקם נתפרסמו אחרי כן בשנת 1929 על ידי תלמידו קובר. לפי רמזיו של בראדי, מצא דוידסון שוב שלוש מערכות חדשות של פיוטי ינאי בתוך קטעי-הגניזה של בודליאנה ופירסם אותן בשנת 1928 בגנוי-שכטר (כרך ג'). בשנת 1933 פירסם זולאי בחוברת מיוחדת פיוטים ל"שמע ישראל" משל ינאי. ועתה נתרכזה כל חקירת ינאי בידי המכון לחקר השירה העברית. במשך שנים אסף המכון תצלומים של כתבי-יד שונים הנמצאים באספיה-הגניזות המרוחקים המגיעים עד 9000 דפים ועל סמך העבודה הרבה הזאת התפרסמו פיוטי ינאי על ידי מ' זולאי.

הספר נראה כפרי בשל, — אף כי זמן רב עבר עד שהגיע לגמר-בישולו. המחבר לא עשה את מלאכתו בחפזון — ומיותרים דברי-ההתנצלות שלו על הזמן שבו נעשתה מלאכתו. אמנם קדם לו לספר זה מחקר ינאי מאז ימי שי"ר ועד דוידסון ועד חבריו ותלמידיו של פרופ' קאהלי (שהמחבר אף הוא נמנה עליהם) — מחקר שעליו אדבר להלן; אבל גם הוא עצמו עסק בכמה עבודות מחקר והכנה. בשנת 1933 פרסם את חוברתו: Zur Liturgie der babylonischen Juden, ובאותה שנה פירסם בעברית את פיוטי ינאי ל"שמע ישראל"; אחר כך הופיע (ב"התקופה", כרך כ"ח) מאמרו היפה בשם "רבים של הפייטנים" (קורות חקר ינאי וערך פיוטיו) וכשתיים לפני הופעת הספר פירסם, בתוך כרך ב' של ידיעות המכון לחקר השירה העברית, את "מחקרי ינאי" שלו, עבודה המשתרעת על קרוב למאתיים עמוד. מתוך כל זה נראה כאילו לן המחבר בעמקם של הדברים, שיקע עצמו בהם על מנת לבדוק אותם בשרשיהם, ומתוך התעסקות מרובה בכתבי-היד ובתצלומיהם, מתוך שחי בכפיפה אחת עם שרידי הדורות ההם, למד לקרב ולהרחיק: את פיוטי ינאי קירב ובריר מתוך יצירותיהם של אחרים; מה שנראה לו כמסופק אם משל ינאי הוא — אך בספק הקרוב לוודאי — הכניס במדור המסופקים, ומה שנתחזק בו הספק השמיט לגמרי. דומה כאילו נתבשם המחבר מריחם של אותם הימים ומתוך כך ניהן בחוש מיוחד והתחיל מרגיש אף מה שריח ינאי נודף הימנו. וכדאי להביא בזה את דבריו של המחבר עצמו מתוך "מחקר ינאי" (עמ' רל"ד):

"שאלת בעלים בספרות הפיוט יש שהיא חמורה מבכל שאר ענפי הספרות העברית. על חוק-ההשפעה השולט בכל יצירה ועל תופעת-החיקוי המצויה בכל מקום שסוג ספרותי נתחבב על הקהל, נוספו בפיוט מסיבות אחרות שגרמו לטשטוש תחומין בין יצירות-בעלים שונות. הפיוטים כמדורשים לא נולדו אלא לשעתם, ותפקידם להביא חידוש לבית-הכנסת ולפיכך תמורה וחליפין חלים בהם, ודור דור ומדרשו, דור דור ופיוטיו, וכשם שבמדרש נתערבבו מאמרים שונים מתקופות שונות ומבעלים שונים, אף בפיוט כך, אלא בשעה שבמדרש נזהרו בדרך כלל לומר דבר בשם אומרו, לא נהגו זהירות זו בדברי-פיוט, מתוך שנועדו לבית-הכנסת, מתוך

260

כמנהג בני רומא, שהופיע בשנת תרכ"א. מתוך מיעוט החומר לא השכילו כמובן למצות מהדעתו של רבינו גרשום מה שניתן למיצוי. שניהם קבעו מקומו של ינאי כמורו של הקליר שלא באי; ש"ר הושיבו בדרום איטליה ושד"ל, שהיה יפה הרוח, קובע כי הפיוט "אז רוב נסים הפלאת בלילה" הוא, בלא ספק, חלק מהקדושה לשבת הגדול, שחתום בה ינאי, היינו "אוני פטרי רחמתיים", ואת רמזו של ש"ר, כי סגנונו של ינאי "בלתי כבד כ"כ" כשל הקליר מרחיב שד"ל כך: "הפיוט ינאי לא היה רודף הרבה אחר המילות החמורות ורוב המלות הקשות הנמצאות בקרובות לשבת הגדול אינן אלא לדוחק החרוז והא"ב... אך על הרוב לשונו מובן ויפה... והוא משתמש בכנויים שיריים נכונים ומובנים". ומפליא הדבר, כי גם היום, כשידועה לנו לא קרובה מקוטעת אחת משל ינאי, נוכל לסמוך שתי ידינו על דברים אלו.

לגדשהוט הביא את דבריו של רבינו גרשום במלואם, אך גם הוא לא חידש מאומה, ורק צונץ, כנראה, עמד על העובדה כי ריח ארץ ישראל נודף מתוך פיוטיו של ינאי; והרכבי, שדבריו ביחס לינאי מוצקים ועומדים איתן עד היום, הוכיח זאת בעליל ובראיות ברורות בחלק ה' של "זכרון לראשונים גם לאחרונים" (מספר האגרון) הוא אומר כך: "וזה לי כמה שנים שמצאתי כי בן דורו של רס"ג הקראי אבי יוסף יעקב אלקרקסאני בספרו כתאב אלאנואר (ספר המאורות) הביא מקום אחד שבו הזכיר חכם רבן (ולפי דעתי הוא הוא הרס"ג) את ינאי ביחד עם אלעזר ופינחס, ואביא פה את השייך לכאן והוא מוכיח הקראי אודות התפלה שלפי דברי ענן היא צריכה להיות רק ממזמורי תהלים ואלה הם דבריו... וראייה אחרת מהכתוב במקלות ברכו אלוהים ד' ממקור ישראל כוון בזה לחכמי ישראל אשר חברו והוציאו לאור תשבחות ותהילות רבות לד' כמו ינאי ואלעזר ופינחס, וזולתם". ואמנם בהקדמה לספר האגרון (בהוצאת הרכבי, עמ' נ') מצאנו מפי רס"ג: "כי אוכל להביא עליו עדות מדברי המשוררים הקדמונים יוסי בן יוסי וינאי ואלעזר ויהושע ופינחס".

הנה נראה מדברי ר' סעדיה כי אף בשביל הקדמונים היה ינאי בבחינת קדמון. ועוד ראייה נמצא לקדמותו בדברי אלקרקסאני; באותו ספר, במקום אחר, הוא כותב על ענן, שהיה בקי במאמרי הרבנים: "ולא מצאו בו דבר מה שלא ידעו את מקורו בדברי הרבנים רק כמה שחלק בין הזרע הנזרע אצל ישראל ובין הנזרע אצל הנכרים ולא ידעו איפה לקח זאת עד כי מצאוהו בחזנות ינאי". ועוד קטע מדברי אלקרקסאני, שאף אותו מביא הרכבי (בדיני בכור פטר רחם): "אולם ענן אמר בזה מה שספרנו ממנה בראש החיבור, והוא מה שלקח מן חזנות ינאי, והוא, כי אחד משניהם הוא מה שאמו נתעברה אצל נכרים וילדתו אצלך".

ואף על פי שעצם עדותו של הקראי מפוקפקת מאוד, מכל מקום אנו למדים מדבריו שבזמנו חשבו שינאי קדם בהרבה לענן, שחי במאה השמינית. ואמנם יש עוד עדויות לכך, אך כל אלו אינן מעלות ואינן מורידות ואין בהן כדי לקבוע זמנו בדיוק. רוב החוקרים קבעו את זמנו של ינאי בתחילת המאה השביעית (כרעת בראדי).

כמד כן הסכימו כולם כי ינאי ארץ-ישראלי היה. בכך

אנו, אשר זמן מרובה מפסיק בינינו ובין ינאי, אמנם נתקלים כאן בחידה סתומה, אך דווקא פיוטים מסוג זה כוחם יפה לחשוף לנו במידה יתירה מכמני לשונו של הפיוטן וככל שתכבד הצורה האמנותית על הפיוטן כן תגדל התאמצותו להתגבר עליה ומתוך כך הוא מערה לפנינו את אוצר-לשונו עד תומו.

ינאי השתמש הרבה גם באקרוסטיכון, והוא חידש גם בנוי הפיוט הזה, ואף בכך הוא ניכר.

והנה מתוך בדיקה מדוקדקת של הפיוטים לאורם של כל הסימנים הללו צמח האוצר הזה אשר לפנינו, הנושא שם כל כך צנוע: "פיוטי ינאי".

אך מי הוא ינאי זה? מתי חי ומה מקומו? שאלה זו בניסוח אחר במקצת שאל ש"ר לפני מאה ועשר שנים, ועדיין לא ניתנה לה תשובה מספקת. רוב החוקרים מתחבטים בה מאז ועדיין הסתום מרובה על המפורש.

וזה לשונו של ש"ר*: "אלעזר ברבי יעקב קליר מקרית ספר... הוא הקדמון בפייטנים בעל קרובות, אשר נשמרו חבוריהם בידיו, אף על פי שהיה עוד פיוטן אחד קודם לו שחבר קרובות לכל שבתות-השנה, הנה לא נשאר זכר מהם אצלנו... ובהערה על אותו פיוט אנונימי שקדם לקליר הוא מוסיף: "(19) ז"ל שבלי הלפט י"א: ורבינו גרשום השיב בשם רב נטרנאי גאון ז"ל, שאומר פיוטים באבות ובגבורות, וכן, וגם יש לנו ללמוד מהפייטנים הראשונים שהיו חכמים גדולים, הרי ר' ינאי, שהיה מן החכמים הראשונים ופייט קרובות לכל סדר וסדר של כל השנה וגם ר' אלעזר הקליר היה מן החכמים הראשונים ופייט קרובות לכל הרגלים והזכיר באבות ובגבורות דבר-אגדה ועניינים הרבה". עד כאן לשונו. מכאן נראה ברור שר' ינאי היה פיוטן שקדם לקליר, אך מי הוא ר' ינאי זה ואיפה נזכר עוד?

כעבור כמה שנים, בתקצ"ג, גלה צונץ לש"ר דברים הנוגעים לינאי, ושהוא מצאם בכתב-יד ועל כך כותב ש"ר**: "ועלינו לתת תודה רבה בזה להחכם הגדול ד"ר צונץ, כי הוא מצא בפיוט יוצרות כתב-יד אצל קרובות לשבת הגדול מאמר אשר הוא כפי הנראה מר' אפרים מבונא (הנודע ג"כ למספר המעשה של ר' אמנון בעל ונתנה תוקף). וז"ל: אני פטרי רחמתיים יאמר העולם שהוא יסוד ר' ינאי, רבו של ר' אלעזר בן קליר, אבל בכל ארץ לומברדיה אין אומרים אותו, כי אומרים שנתקנא בר' אלעזר תלמידו והטיל לו עקרב במנעלו והרגו, יסלח הד' לכל האומרים עליו אם לא כן היה". ולאחר שהוא דוחה "דבת-הבל כזו אשר מעיינה הנרפש נראה בעליל" הוא ממשיך: "והנה פיוט, אוני פטרי רחמתיים לשבת הגדול אשר שהוא שם במחזור בכ"י, מצאתי גם בדפוס בשני ספרים... וכבר מצא החכם צונץ חתימתו אחרי ברכת מחיה מתים בראשי-החרוזים, ישמע, נפרעת, ירדו, ישר, והוא אם כן ינאי ולא ינאי, וכל הפיוט כולו בא"ב ובחרוזים שוי הברות עפ"י פיוטי קליר רק בלתי כבד כ"כ".

באותם המקורות עצמם דן גם שד"ל במבוא למחזור

* במאמרו "זמן ומקום ר' אלעזר הקליר ועניני פיוטיו ופיוטי זולתו", שנתפרסם ב"בכורי העתים" בשנת תק"ז.

** ב"כרם חמר", חלק ששי, עמ' 25.

יש הרגשה, כי אנו מתקרבים אל האמת. עובדה היא, כי המושלמים לא הוזכרו בכל הפיוטים המרובים, והרי שיש להקדים זמנו של המחבר לשנת 636. גם זולאי וגם ליברמן מנסים לעמוד על זמנו של המחבר מתוך רמזים שונים שבדבריו, אך כדי להוציא מדעת זולאי כבר כתב פרופ' קליין את מחקרו הקטן: „לשיטת חקר הפיוטים הקדמונים לשם ידיעות היסטוריות“, והוא מסכם כך: „עלינו לומר שבדרך כלל אין להשתמש ברמזי הפייטנים הקדמונים לצרכי מחקרים היסטוריים, אלא קודם כל יש לגלות את היסוד המדרשי שבדבריהם, ומכל שכן שאין לקבוע את ימי הפייטן על פי רמזים ואף בקשר עם ידיעות ידועות ממקום אחר, כי הרמזים הם כלליים יותר מדי והפייטן בפיוטו לא בן־דורו הוא. אלא הוא חי בעולמם של בעלי־האגדה, שקדמו לו מאות שנים אחדות“. ואולם הנפש היפה סולדת מניסוח מעין זה. אין ספק שהפייטן בן־זמנו הוא ובן־דורו, ואם הוא גם תולה עצמו באילן גדול בדברי־המדרש הרי הוא לוקח את הקרוב לרוחו, את המתאים לו ביותר או מה שיכול לשמש גם מסגרת יפה לזמנו.

הנה כי כן חקר ינאי הוא עדיין בחינת קרקע בתולה ועוד בקעה רחבה לחוקרים להתגדר בה; ובעצם רק עכשיו התחיל החקר. שכן שוב אין צורך להעלות את הדברים בסברה בלבד, אלא אפשר להזינם ולפרנסם במאמרי הפייטן עצמו.

ויציין לשבח הנסיון שכבר נעשה. הנה, למשל, המדרש האסתיטי הנאה של מ' א' ז"ק, שהוא מסיימו כך: „כללו של דבר: פיוטי ינאי הם אוצר בלום וכל מקום שאתה פותחו מבצבץ הרגש ומנצנץ הרעיון, הצורה מאירה והלשון אומרת שירה“ („בין השלבים“, עמ' קפד). והרי מחקרו של שאל ליברמן, בענין מקורותיו של ינאי מתוך התלמוד והמדרשים, ואלה דבריו: „אחרי כל הדוגמאות שהצענו מקודם מיותר הוא לדבר על ערכו של ר' ינאי בשביל הספרות התלמודית, ולא נגזים אם נאמר, שאין לך פיוט שאין ללמוד ממנו איזה דבר באגדה, בהלכה, בגירסא, בפירוש ובתולדותיהם“. ויעקב כנעני אף הוא נשאר נאמן לאהבת־נעוריו והוא מוסיף וחוקר את השפעתם הלשונית של הפייטנים הקדומים על משוררי ספרד.

אכן החל חקר ינאי!

הכיר הרכבי, ומעניינות הוכחותיו. ראשית הוא אומר, כי עצם השם ינאי ארץ־ישראלי הוא, ואם מצאנו כדוגמתו גם בחוץ־לארץ (בקפודקיא, דרך משל) הרי הוא הוא האדם הארץ־ישראלי שגלה לשם; והשנית: כתיבת השם בשני י', שהיא כדרך כתיבת השמות בירושלמי (במקום ינאי) אף היא מוכחה.

אך הראיה היותר ניצחת למקורו הארץ־ישראלי של ינאי היא עדותו של ר' גרשום, כי ינאי פייט קרובות לכל סדר וסדר. דבר זה לא הבינו החוקרים עד אשר בא דוידסון, סדר בניגוד לפרשה, הרי שהמדובר כאן במחזור השלשי של קריאת־התורה והוא הארץ־ישראלי (בניגוד לבבלי השנתי). אך משהובן דבר זה, הועמדנו בפני אחד הפלאים הגדולים ביותר: כיצד נשתכח פייטן זה, שחיבר בוודאי למעלה ממאה וחמישים קרובות לשבתות שלש־השנים?! דוידסון עצמו הסביר את העניין בכך, שהנה ינאי נדחה, מתוך שדבריו היו רצופים הלכה יתר על המידה, בה בשעה שלב־העם הלך אחר האגדה; והשנית: עובדת המחזור השלשי היא הנותנת שישתכחו דבריו. כי מתוך שנתקבל המחזור השנתי בכל תפוצות הגולה שוב לא התאימו לו פיוטיו של ינאי והאחרים דחקו את רגליהם, אלא בה בשעה שדוידסון אמר את הדברים האלה עוד היה החומר מצומצם ואי אפשר היה להוציא מתוכו את גרעינה של האמת, מה שאין כן היום, כשאנו רואים בדברי ינאי, כי האגדה מרובה מן ההלכה, ואם גם דחק המחזור השנתי את רגליו של המחזור השלשי לא נדחק ינאי אלא שדבריו התאימו לסדר החדש, ויש מהם שנשתלבו גם בדברי אחרים. ובוזה עוצם עבודתו של זולאי. הוא הצליח לקבץ נידחים אלה. עכשיו, כשהפיוטים עצמם נתונים לפנינו בוודאי שנצטרך להפוך בהם ולהפוך בהם כדי לשמוע מצקוֹן לחשם את דברי האמת. הנה, למשל, שורות אלו:

וּמְשׁוּלַת תַּזִּיר מִכֶּרֶסְמֵת בָּנוּ // אִי־קֶלֶת כְּחִינוּ וּמִדָּקֶח צַמְלִינוּ
רוֹפֶסֶת צָלִינוּ וְרוֹמָסֶת גְּבוּלִינוּ...

(עמ' שלו)

כלום אין שורות אלו משל המחבר מעידות עליו כמאה עדים כי הוא חי בתקופת ביצנץ ובארץ ישראל דוקא? אמנם עדיין לא נדע מהו הזמן המדויק שבו חי ופעל ינאי — ודומה כי דבר זה יישאר חידה סתומה עוד למשך ימים רבים. אבל